

STARŠI IN OTROCI V SPISIH ZOFKE KVEDROVE

Pri nobenem slovenskem pisatelju menda ni razmišljanje o njegovih spisih tako tesno povezano z razmišljanjem o njegovem osebnem življenju kot pri Zofki Kvedrovi. Pri njej namreč skoraj sovpadajo pisanje o delu s pisanjem o njenem življenjskem romanu, saj to delo kar »kriči po avtorju« (Marja Boršnik). V svoji močni subjektivnosti – ki pa ne izključuje objektivnega opazovanja življenja – grenkih doživetij ni zapirala vase, ampak jih je zgovorno izpovedovala, in to celo takrat, ko bi pričakovali večjo zadržanost. To avtobiografičnost v širšem pomenu besede potrjujejo tudi izjave v pismih. Svoji češki znanki zatrjuje: »Mislim, da me ženske venomer pišemo samo o sebi, svojem hrepenenju, svojih srcih.«¹ Torej se tudi pri vprašanju, kako Kvedrova prikazuje starše in njihov odnos do otrok, ne moremo izogniti njenemu življenjskemu izhodišču. Pri tem gre za dvoje: za izkušnje, ki jih je kot dediščino prinesla iz otroških in deklških let, pa za to, kako je kasneje sama pojmovala in odigrala vlogo matere.

Njene izkušnje s starši je osvetlila v svoji študiji Marja Boršnik.² Oče-slabič, pijanec, a človek z domišljijo; mati-pobožnjakarska, čemerna, brez topline. Ko se je že postavila na svoje lastne noge in si našla službo, je Kvedrova v zvezi s tem še z neko zadržanostjo pisala urednici Slovenke Marici Bartol: »Stara bom dvajset let, pa se ne spominjam, da bi bila kdaj le mesec dni srečna. Kakor daleč se spominjam, tako daleč mi je tudi življenje prepleteno z dogodki, katerih nisem kriva, a so mi vendar zagrenili vse.«³ Če so jo pri odhodu, pravzaprav begu od doma, nedoma devetnajstletno spremljale očetove besede: »Odslej nisi več moja hči in ni ti več potreba, da me smatraš za svojega očeta«⁴ – je bila ta dediščina slabša ne samo od Cankarjeve in Kettejeve, ampak tudi od Murnove. Ta ni imel nič, Zofka manj kot nič. Pa vendar se je po letih le spomnila na očeta z neko toplino: »In v srcu so me spekle vse zamujene besede, dobre in lepe besede, ki bi jih bila lahko rekla očetu in jih nisem. ... Spomnila sem se njegovih dobrih oči in mehkega glasu. ...«⁵ Obiskala ga je – pripoveduje – na smrt bolnega za jetiko in se ob pogovoru o Dalmaciji s njim vred zasanjala. Ta čar pa je razbila mati, češ: »Že je odprt grob, on pa se meni o morju in o dalmatinskem vinu! – Nič vaju ni strah grehal«⁶ Materin značaj tu označuje pridevnik »čemeran«. A kdaj pa kdaj se je tudi odnos do matere nekoliko omečil. O tem bi lahko sklepali iz povesti *Nada*, kjer junakinja ob materini smrti razmišlja: »Pa naju je mati vendarle imela rada. Kako da se nismo razumeli?! Žal mi je, da ji nisem dala več dobrih in lepih besed. Ali pri njej je bilo, kakor da se odbijajo od skale.«⁷ V vojnem romanu *Hanka* je glavna junakinja osvetljena hkrati kot mati doraščajočih hčera in kot hčerka. Ob lastnih hčerkah začuti nekako solidarnost z materjo: »Nobena steza ne vodi iz njenega duševnega življenja v moje. Toda jaz trpim isto bolečino osamljene matere, kakršno je trpela ona zaradi mene in mojih bratov.«⁸ Ko se vrača z materinega pogreba, se kesa, ker ni bila dobra z njo. To je doživetje Kvedrove: kakor Hankina je tudi njena mati umrla duševno zmedena. In kakor je ob očetovi smrti dosegla notranjo spravo, tako jo je tudi ob materini.

¹ V češčini napisano pismo Anni Ziegloserovi, urednici lista *Ženský Obzor*, Zagreb, 15. II. 1914 (Literárni archiv v Prahi).

² Marja Boršnik, *Zofka Kveder. Študije in fragmenti*. Maribor 1962.

³ Pismo z dne 14. II. 1898 je objavljeno v spisu: Marica Bartolova in Minka Govekarjeva, *Zofka Kvedrova-Demetrovičeva. Ženski svet V*, 1927.

⁴ Citira Marja Boršnik v navedeni razpravi.

⁵ Vladka, Mitka in Mirica. Ljubljana 1978, str. 157.

⁶ Vladka, Mitka in Mirica, str. 219.

⁷ Citirano po Izbranem delu Zofke Kvedrove, 4. Ljubljana 1940, str. 116.

⁸ Citirano po Izbranem delu Zofke Kvedrove, 8. Ljubljana 1938, str. 87.

Ko je Kvedrova sama imela otroke, je hotela biti skrbna mati, a hkrati razgibana kulturna delavka z živim zanimanjem za svet. Dve situaciji kažeta ta spoj: v praški sobici z majhnim otrokom v naročju zavzeto razpravlja z obiskovalci o gledališču, razstavah, revijah; kasneje, v zagrebškem stanovanju, se mehanično sučejo pletilke v njenih rokah, ko kar naprej plete nogavice za hčerki, njene misli pa so pri knjigi, ki jo hkrati bere. Kaže, da je bila občutljiva za to, da bi kdo dvomil o njeni materinski uspešnosti, saj jo je prizadela najbrž objektivna oznaka Ivana Laha, ki jo je spoznal v Pragi: »V Zofki je vedno prevladoval bohem nad vsakdanjim človekom.«⁹ Podoba pisateljice kot matere lahko razberemo iz črtic *Vladka in Mitka* pa *Vladka, Mitka in Mirica*,¹⁰ iz romana *Hanka*, iz kasnejših spominov najmlajše hčerke Mire Jelovšek-Škrinjarič,¹¹ v leposlovni obliki pa nastopa njen lik v hrvaškem romanu Augusta Cesarca *Bjegunci*.

Črtice o otrocih so pač avtentičen izraz Zofkinega doživljanja ob majhnih deklicah. Gre za odslikavanje drobnih pripetljajev iz let, ko ji zavest materinstva prinaša srečo in ob pisanju o smešno-resnih dogodkih sama uživa, ne da bi si kalila veselje s kako tendenco. »Vi živite, vi imate pogum za vse, za lepoto in za senco, za skrbi, težave in za vsa bremena vsakdanjosti,« tako je njeno takratno življenjsko občutje. Tu in tam pa Kvedrova kritično oceni tudi svojo napako-nestrpnost, vzkipljivo jezo: »In tvoja mama je nestrpna in če ti kaj zagrešiš, se jezi bolj, kakor zaslužiš. Kako smo ljudje smešni, sami si kvarimo lepoto in srečo.« Z doraščanjem deklic prihaja na dan rahlo zaznavno razočaranje, ker otroci niso več čisto njeni, ker že doživljajo po svoje. V romanu *Hanka* je to spoznanje pisateljčine dvojnice že opaznejše; ob hčerkah Hanka občuti nihanje medsebojnega odnosa: od občutka odtujenosti zaradi lastne čustvene razgibanosti in hčerkinе razumnosti in discipliniranosti, dediščine po očetu, pa do čustvene bližine, ko ob boleznih in smrti Hankine matere postane starejša hčerka uvidevna prijateljica in tolažnica. »Ne verjamem, da je veliko popolnoma srečnih mater. Matere so srečne, dokler imajo majhne otroke, ki še nimajo svoje duše. ... Toda pozneje se začno skrivne borbe in razočaranja. Matere bi rade, da bi jim bili otroci podobni po duši, kakor so jim podobni po barvi las in oči, po oblikah glave in telesa. Ampak duša je nekaj skrivnostnega, nerazumljivega, upornega in svobodnega. Ne moreš je ujeti, ne moreš je zadržati.«¹² Ti pogledi iz leposlovnega dela se ujemajo s predstavitvijo starejše hčerke v privatnih pismih. Leto dni pred nastankom *Hanke* še brez vidne grenkobe piše v Prago: »Vladička je Amerikanka. Zelo talentirana, razumna, nikoli ji ne bo hudo v življenju.« Dostavlja pa že rahlo grenko: »Ko bi imela sina, vem, da bi bil zelo moj. Hčerke so pa navadno očetove.«¹³ Cankarju zapiše o Vladoši: »Ampak poetična ni nič, še mojih knjig ne čita.«¹⁴ Doraščajoča nadarjena in samostojna Vladoša je šla tudi idejno svojo pot in iskala družbo antimonarhistično, morda tudi marksistično usmerjenih mladih ljudi. Kaže, da je bil to vzrok njenih konfliktov. »Zakaj, zakaj so mladi ljudje tako nezaupljivi do starejših? Zakaj prav zgodnja mladost ne mara in ne išče stika s starejšimi rodovi?« se z bolečino in kesanjem sprašuje ob nenadni in samotni smrti hčerke, 19-letne praške študentke.¹⁵ Ali pa ni bila Vladoša, o kateri je sodila, da je podobna Jelovšku, v svoji samostojnosti, nepriznavanju avtoritet sorodna pogumni mladi Zofki?

Iz polstoletne časovne odmaknjenosti, zato umirjeno in objektivno, je naslikala svoje doživljanje matere, očima in doma najmlajša hčerka Mirica: vzkipljiva mati ob umirjenem

⁹ Ivan Lah, Zofka Kvedrova. Ženski svet II, 1924.

¹⁰ Črtice so izhajale najprej v Domačem prijatelju, v češčini je izšla knjiga Vlada a Marja 1913, v slovenščini pa šele 1927 – Vladka in Mitka ter 1928 – Vladka, Mitka in Mirica, skupno še z nekaterimi drugimi črticami pa 1978 v knjigi Vladka, Mitka in Mirica z razpravo Erne Muserjeve.

¹¹ Mira Jelovšek-Škrinjarič, Moja mati Zofka Kvedrova. Spomini so vključeni v knjigo Vladka, Mitka in Mirica.

¹² Izbrano delo Zofke Kvedrove, 8, str. 87.

¹³ V češčini napisano pismo Anni Zieglerovej, Zagreb, 20. I. 1913 (Literárni archiv v Pragi).

¹⁴ Pismo z dne 18. jan. 1914, objavljeno v 28. knjigi Zbranega dela Ivana Cankarja (1972).

¹⁵ In memoriam. Objavljeno v knjigi Vladka, Mitka in Mirica 1978.

očimu; mamin večni strah, da bi se hčerki utegnili prehladiti; njena neprestana zaposlenost s pisanjem, branjem, debatami. Posebno značilna se zdi izjava: »*Tako sem rasla ob materi, ki je bila zmeraj z mano, a popolnoma vendar ni bila nikoli.*« (Podčrtala B. O.)

Pisateljsko zelo subjektivno videnje Zofke Kvedrove kot matere, zlasti v odnosu do najstarejše hčerke, vsebuje roman *Bjegunci* hrvatskega pisatelja Augusta Cesarca.¹⁶ S stališča revolucionarno, antimonarhistično usmerjene mlade generacije je gledal na starejšo, torej Zofkino generacijo. V središču pozornosti je študentka Buga. Dogaja se v Pragi v nekaj zadnjih tednih Buginega življenja. V retrospekciji je prikazano njeno otroštvo in dozorevanje, ko je boleče doživljala ločitev staršev, materino samovoljno poseganje v njeno čustveno življenje. Vse to jo je navdalo s potrlostjo in mislijo na smrt, dvigalo pa jo je prijateljstvo z »begunci«, revolucionarno usmerjenimi mladimi ljudmi. To je ključni roman, gre za stvarne osebe in stvarne dogodke. Buga je Vlada Jelovšek, njena mati Zofka Kvedrova, oče zdravnik Jelovšek, Saša Majstorović Zofkin drugi mož Juraj Demetrović, Koren Cesarec. Najbrž so tudi podrobnosti iz Buginega življenja zajete iz realnosti. (Vlada se je s Cesarcem poznala in se z njim družila v Pragi, kot kaže pismo, ki ga je pisala mami.) Toda ta roman generacije je pisan brez časovne perspektive, z izrazitim odporom do »jugoslovanske« generacije, brez strpnosti. Literarni zgodovinar Vice Zaninović ugotavlja: »*Neke osebe prema kojima je gajio averziju ocrtao je drastičnim bojama prelazeći i u trivijalna pretjerivanja.*« Še bolj kot za Buginega očeta velja to za mater. Najbolj nesrečne in povsem neuspešne so njene ambicije, da bi bila vzgojiteljica; je povsem brez obzirnosti – iz hčerke izvablja intimna priznanja in jih potem razglša; je skrajno egoistična; mlajši hčerki prevzame zaročenca; zavrača prijatelja starejše, ker se ne strinja z njenim in moževim političnim prepričanjem; celo takrat, ko doživi hčerkinu smrt, ne more iz sebe: njen izbruh histerične bolečine je bolj igra kot resnično čustvo. Kot mati – in prav kot mati je v ospredju – je docela diskvalificirana. Tak lik je dosledna karikatura.¹⁷

V leposlovnih delih Zofke Kvedrove posebno opazno izstopa odnos med starši in otroki v povestih *Moja prijateljica*, *V oblasti teme*, *Doma*, v dramskih delih *Pravica do življenja* in *Ljubezen* pa v romanu *Njeno življenje*.

Prve tri povesti, vse iz zgodnjega pisateljskega obdobja (*Moja prijateljica* je najprej izhajala v *Edinosti* 1900, *V oblasti teme* in *Doma* sta izšli v knjigi *Iz naših krajev* 1903), so si v osnovi sorodne: pri vseh je vprašanje doma in staršev osvetljeno s stališča mladega človeka. *Moja prijateljica* je v okvir vstavljena prvoosebna pripoved mlade ženske. To je žalostna, redko razposajena, a večkrat grozljiva podoba otroštva in dozorevanja. Njenih bolečin in obupa pa ne povzročajo gmotne stiske (čeprav tudi brez njih ne gre), ampak domače okolje: očetovo vedno hujše popivanje, prepiri z materjo, pretepanje, surovost. Grozljiva, z naturalistično podrobnostjo opisana sta zlasti dva dogodka. Prvi se godi v mestni gostilni, ko mati zmerja pijanega moža, obupano dekletce ju zama miri in takrat se v otrokovi duši porodi želja po smrti. Drugi prizor deluje s svojo kontrastnostjo: božični večer je, medtem ko oče do nezvesti pijan in potolčen leži na tleh v domači vaški gostilni. Občutek sramu, ki ga doživlja deklica ob starših, ko se ob očetovi pijanosti brez zadrege pred drugimi ljudmi obmetavajo z žaljivkami, budi literarne asociacije na oskrunjeno ljubezen Cankarjevega Zdenka Petersilka iz nekaj let kasnejše črtice. Stud pa je pri Kvedrovi še večji: »*Groza! Družina! Ha, ha! Družina, v kateri so divjale vse peklenske muke. Kako more živeti ljubezen, kjer se vsak trenutek kolnejo, bijejo, psujejo! O, nas je objemalo sovraštvo!*«

¹⁶ Roman je bil v prvi redakciji napisan 1920. leta, po Zofkini smrti ga je pisatelj dokončal, objavil nekaj fragmentov, kot celota pa je cenzorsko okrnjen izšel 1934 z letnico 1933. – O tem glej Djela Augusta Cesarca, sv. 14, Zagreb 1972, opombe Vice Zaninović ter dve razpravi v zborniku Rad Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 342, Zagreb 1965, in sicer: Vice Zaninović, Roman Augusta Cesarca *Bjegunci* in Božena Ditetová-Štátná, Uspomene na Augusta Cesarca i njegov rad.

¹⁷ Prav nasprotno sodi Ivo Brnčić v oceni romana (Književnost 1934, str. 327–328), ko – ne da bi omenjal modele – hvali prav izoblikovanost oseb iz meščanskega sloja, zlasti Bugino mater.

Iz bridkih osebnih izkušenj zraste v dekletu nenavadno ostra posplošitev: »Ko bi vsi vrgli z obraza običajne krinke, ko bi si olupili duše sentimentalnih laži, videli bi, da ne zna nihče tako globoko žaliti, raniti kakor mati.«¹⁷ Z leti pa pripovedovalka na starše gleda že prizanesljiveje in razumevajoče: »Vklenjena sta bila v majhno ozko ječo in bila sta ob stene in besnela nad vsem in nad seboj. Mnogo pokopanih moči je moralo biti v njiju, da sta se tako dolgo upirala usodi, da sta imela vedno moči za nove izbruhe svojega bitja.« – Lenka, pripovedovalka zgodbe, je pisateljčina dvojnica. Da gre za njena doživetja, je Kvedrova potrdila Ivanki Anžičevi: »Pretiravala nisem nikjer nič, pisala sem mnogokrat lepše, ker bi one strašne resnice niti resnično naslikati ne mogla v vsej svoji grozi.«¹⁸ Zgovoren se zdi psevdonim, pod katerim je objavila povest v Edinosti – Kopriva. Kakor koprivi mraz ne more do živega, tako nje še tako nesrečna mladost ni mogla zlomiti.

Leposlovna študija pijanca in njegove družine je povest *V oblasti teme*. Časovno je omejena na nekaj dni velikonočnih počitnic, ki jih četrtošolec Žan preživi v domači vasi. Vpesta je med dve vožnji s poštnim vozom, prvič z železniške postaje v oddaljeno vas in drugič iz vasi na postajo. Obakrat ponoči, in čeprav je to najbrž povezano z realnostjo-prihodom oz. odhodom vlaka, še simbolično poudarja oblast drugačne teme-alkohola, ki mu Žanov oče čedalje bolj zapada. Deček, po letih še napol otrok, je po svojem razmišljanju že odrasel človek. Propada – ugotavlja – je bila kriva velika značajska razlika med starši: »Drug drugega sta gnala v skrajnost, v pogin. Oče pijanec, mati surova, prepirljiva ženska s psovkami in zoprnimi svetimi vzdihljaji na ustnicah. . . to je izid. . .« In on, sin, naj bi šel po poti svojih staršev, se zgrozi. Pa najde v sebi moči: »Mlad sem še in če zdaj ne pustim sebe iz vajeti, ako zadušim ono živalsko v sebi, kar nas uničuje in gonobi, zdaj, v prvem kalu, potem zmagam.« Razmišljanje ni postavljeno v sklep povesti, ki je navadno eno od poudarjenih mest (tam je le tesnobno spoznanje, da bo doma ostalo vse po starem), a je vendarle opazno in vnaša v noč obupa žarek optimizma. Ne glede na to, da je povest nastala nekaj let po Govekarjevi inačici naturalizma, vendarle dednost v njej nima vloge usode, človek jo lahko premaga.

Izhodiščna situacija veže zgornjo povest z drugo – *Doma*. Tu prihaja domov na obisk odvetniški pisar in nedokončani študent prava. Stožilo se mu je po domačih in skoraj je že pozabil, da so ga zavrgli, ker ni hotel postati duhovnik. Zdaj je pred njim srečanje z zastalim, miselno omejenim in čustveno zakrnelim vaškim okoljem. Del tega okolja sta tudi oče in mati. Hladen sprejem, na katerega naleti, po občutju spominja na znano Petkovškovo sliko. Za mater je izgubljeni sin, zanima se le za njegovo vernost, ta pa se po njenem mnenju razodeva le v zunanjem izpolnjevanju obredov. To, da hoče biti iskren, dober, da jo ima rad, ji nič ne pomeni. Ker ne moli, ne hodi k spovedi, ker je napisal članek o klerikalizmu – zvedela je od kaplana – ga zavrže. Sina prizadene: »Kje je ljubezen?! Samo nekaj dogem, to jim je srce.« Oče je bolj trezen, a skop, zadrť, sin bi zanj kaj veljal le, če bi postal kaj pomembnega, tako pa se boji sramote pred vaščani. Ves kratek in odsekan je razgovor med njima. Spoznanje, da ob živih starših nima doma, pa mladega človeka ni strlo. Ob odhodu si je izoblikoval življenjski cilj. »V mesto pojde, tam bo sejal in učil. Svobodo misli, svobodo vesti, svobodo prepričanja. Oznanjal bo pravico potlačeni, pravico do kruha. . . On veruje v ljudi, veruje, veruje!«¹⁹ Torej boj proti zaostalosti, katere žrtev so tudi njegovi starši.

Ko sta nastali zgornji povesti, je bila Kvedrova polna življenjske energije. Bila so to leta, ko jo je prav zaradi te energije občudoval Cankar, leta, ko ji je v zvezi z njo pisala Vida Jerajeva: »Jaz bi se naučila Vaših sil, Zofka, ki ste samo življenje, gibanje in krepost.«²⁰ Zato tudi njena literarna junaka najdeta v sebi moč, da se dvigneta nad moreče domače ozračje.

¹⁸ Citirano po objavi v Izbranem delu Zofke Kvedrove, 2, Ljubljana 1939.

¹⁹ Citirano po objavi v Izbranem delu Zofke Kvedrove, 3, Ljubljana 1940.

²⁰ Pismo z dne 24. marca 1905 objavlja M. Boršnik v knjigi Vida Jeraj, Izbrano delo. Ljubljana 1935.

Še pred povestma *V oblasti teme* in *Doma* je Kvedrova 1901. leta izdala knjigo *Ljubezen* z vrsto dramskih tekstov. Dva med njimi – *Pravica do življenja* in *Ljubezen* – temeljita na odnosu starši-otroci v meščanskem okolju.

O štiridejanki *Pravica do življenja* je pisateljica v knjigi zapisala, da ni namenjena odru: »Dramska forma zdelala se mi je najpripravnejša za premotrivanje problema dolžnosti med starši in otroki.« Sodobni hrvaški kritik Milan Marjanović je opozoril na sorodnost s Cankarjevimi *Jakobom Rudo*.²¹ Trgovec Zima je na robu gospodarskega propada. Pred njim naj bi družino rešila poroka hčerke Berte s premožnim, a ostarelim in lahkoživim trgovcem. Da bi na to žrtev pristala, ji starši poudarjajo še dolžnosti do brata-invalida. Toda prav brat, zaradi invalidnosti bolj razmišljujoč in ostro ocenjujoč človek, jo želi obvarovati pred tem dejanjem. Kot pisateljčin rezoner ostro razčlenjuje dolžnosti in pravice staršev. Odločno nastopi tudi pred materjo: »Če ste ji dali življenje, imate li zato pravico zahtevati ga zopet nazaj?« V dekletu se oblikuje spoznanje, da se ni dolžna žrtvovati. Izkristalizira se v vprašanje, zastavljeno župniku: »Recite mi, gospod župnik, ali bi ne morala biti še ena zapoved božja v krščanskem nauku? Še ena. . . za nas otroke. . . v naš prid. . . Ne uničuj svojih otrok sreče in ne ubijaj njihovih duš!« Medtem ko se oče omeči, mati vztraja pri svoji zahtevi, in ko drugače ne more izsiliti hčerinega pristanka, se ponovno dramatično sklicuje na sestrsko sočutje z bratom, »hromim nesrečnežem«. Ta pa se zabode in tako umakne. – Stališče pisateljice je zelo jasno: mladi ljudje imajo pravico do lastnega življenja, starši jim ne smejo vsiljevati svoje volje in se pri tem sklicevati na dolžno hvaležnost.

Prav tako pa razumeta in z dejanjem potrđita dolžnosti staršev do otrok stara zakonca Kodrova v enodejanki *Ljubezen*. Njun sin je že vrsto let nepomemben in slabo plačan častnikar. Obeta se mu ugodnejša služba v Hamburgu, a tja ne mara, ker hoče skrbeti za starše. Oče in imati čutita, da sta s svojo nebogljenostjo sinu breme, čeprav bi ta vsako tako misel zavrnil. Hočeta se tiho, neopazno umakniti – zadušita se z ogljikovim monoksidom, a ustvarita videz, da je šlo za nesrečo. Vodi ju prepričanje, ki ga v pomiritev ženi pred smrtjo izreče stari Koder: »Vsaka žrtev obrodi sad.« Odnos starši-otroci je tukaj postavljen na drugačno osnovo – zdaj se starši žrtvujejo za otroka, da mu v času brezobzirne moči kapitalizma ne bi bili v breme.

Umik iz življenja, ki se zanj odločita Kodrova, je skrita žrtev za sina. Za izrazito dolgotrajno žrtvovanje matere pa gre v romanu *Njeno življenje*. Roman je bil natisnjen 1914. leta, a zaradi vojne so ga bralci dobili šele 1918. leta. Tilda, glavna junakinja, je žrtev dvakrat: najprej in poglavitno žrtev svojega skrajno lahkomišelnega in neodgovornega moža in po njem žrtev svojega sina – izrezanega očeta. Ozadje romana je življenje v družini Tildinih staršev: vzoren oče, vzorna mati in prav tako vzorni otroci; ozračje odkritosti, medsebojnega zaupanja, vse je umirjeno, niti otroške razposajenosti ni čutiti. Ta del, napisan bolj v obliki avtoričinega pripovedovanja, pa je malo življenjski, je bolj kontrast k poznejši Tildini družini. V njej o vlogi staršev kot celote skorajda ne moremo govoriti. Mož je kot do vsega v življenju neodgovoren tudi do svojih otrok, kadar pride domov, se smeji in igra z njimi – to je vse, zlahka pa spregleda brzojavko o bolezni otrok. Ni slab, a je nedorasel slabič. Po mnenju Erne Muserjeve je posnet po Zofkinem očetu.²² Toliko bolj je poudarjena vloga Tilde kot matere. Njeno življenje ni nič drugega kot nenehno izgorevanje zanje. S hčerko jo veže prijateljsko razumevanje, ki je toliko večje, kolikor bolj napreduje jetika v deklinacnem telesu. Idila v njunem odnosu je idila pred smrtjo. Pred Tildo je zdaj le še boj za sina, krčevit in izčrpajoč boj za to, da bi v fantu zatrla dediščino po očetu – ljubeznivo lahkomišelnost, in bi v njem vzgojila resnicoljubnost, poštenost, delavnost – dediščino Ribičevega rodu. Vsi njeni poskusi pokažejo končno popolno nemoč vzgoje in zmago dednosti. Toliko jih je, da delujejo že enolično in utrujajoče. Močan in živ pa je

²¹ Pripombe k Izbranemu delu Zofke Kvedrove, 3.

²² Spremná beseda v *Njeno življenje*. Iz slovenske kulturne zakladnice, 20, Maribor 1980.

zadnji prizor – uboj sina in samomor – dejanje do skrajnosti duševno in živčno napete matere, ki se ob zadnji sinovi lahko miselnosti zlomi. Nedvomno ima prav Erna Muserjeva, ko zanika, da bi bila Kvedrova povezana z naturalizmom Govekarjevega kova. Ko bi bila dednostno teorijo prevzela iz naturalistične miselnosti, bi bila to storila pač že v začetku stoletja, ko je bila to za nas še literarna novost. Vzrok, da se pojavi šele zdaj, in to v tako izraziti, celo pretirani obliki, bo nedvomno v osebni bolečini – spoznanju, da svoje lastne doraščajoče hčerke ne more oblikovati po svojih željah.

Staršem in njihovem odnosu do otrok posveča Kvedrova dokajšnjo pozornost, četudi so bili omenjeni le spisi, kjer je ta odnos vsebinsko posebno izraziti. Glede na čas nastanka oziroma objave je mogoče ugotoviti, da se ta tema močno pojavlja v prvih letih 20. stoletja, torej takrat, ko je pisateljica prebolela svojo odtrganost od doma in staršev in se je uveljavljala zgolj s svojo močjo; drugič se pojavi kako desetletje pozneje, to je takrat, ko se je pred njo kot mater postavljalo vprašanje doraščajočih otrok in večkrat brezuspešno prizadevanje, da bi jih oblikovala po svoje. Podobe staršev se gibljejo v dveh skrajnostih. Izstopa tista, kjer sta oče in mati postavljena drug proti drugemu in sta hkrati mučitelja lastnih otrok (*Moja prijateljica, V oblasti teme*). Vzrok za medsebojno nasprotje – ali pa tudi že posledica – je alkohol, ki drži v kleščah očeta. Ne glede na to, da očetovo popivanje ustvarja družinski pekel, je vendarle tudi tak oče, vsaj v obdobju treznosti, otroku bliže, medtem ko je mati do skrajnosti trda, presenetljivo čustveno zavrta, tako da se tudi v normalnih situacijah otroku ne zna niti za hip približati s kančkom topline. Manj pogosta je druga skrajnost, ko so starši oz. mati žrtev svojih otrok (*Njeno življenje*). V obeh primerih je v osnovi Zofkino doživljanje življenja, zdaj kot hčere, zdaj kot matere. Sredine – skladnega sožitja, prekinjenega tudi kdaj pa kdaj s kakimi neusodnimi konflikti, skorajda ne srečamo, kjer pa je (Ribičeva družina v *Njenem življenju*), je blede, neživljenjsko ali pa kratkotrajno, pretrgano s smrtjo (Tilda in hči v *Njenem življenju*).

¹¹ Članek je bil objavljen v listu Zofke Kvedrove 2. Ljubljana 1939.

¹² Priponke k listu Zofke Kvedrove 3. Ljubljana 1939.

¹³ Priponke k listu Zofke Kvedrove 24. Ljubljana 1939.